

DOI: 10.32347/2076-815x.2022.79.283-295

УДК 72.025.4

д. арх., професор **Осиченко Г.О.**,
osychenko-galyna@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5595-220X,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РЕСТАВРАЦІЇ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ

Розглянутий сучасний досвід реставрації об'єктів архітектурної спадщини різних типів, проведена систематизація та виділено сучасні тенденції реставраційних заходів на пам'ятках архітектури.

Ключові слова: реставрація; пам'ятки архітектури; сучасні тенденції; фрагментарна реставрація; цілісна реставрація; гетеродоксальна теорія збереження пам'яток.

Стан проблеми та її актуальність. В рамках урядового проекту "Велика реставрація" в Україні планують реставрувати близько 150 об'єктів культурної спадщини. Проектом передбачається фінансування відновлення пам'яток архітектури регіонального значення. Зокрема, роботи проводитимуться у Києво-Печерській лаврі, Софії Київській, Національному художньому музеї, Національній музичній академії, Львівській національній галереї мистецтв, львівському Національному академічному драмтеатрі, у заповідниках Стародавній Галич, Хотинська фортеця, замках Тернопільщини, Качанівці тощо. Прийняття програми актуалізує вивчення зарубіжного досвіду та використання сучасних тенденцій у реставрації. З іншого боку, останні десятиліття в Україні відбуваються масштабні реставрації з перепрофілюванням пам'яток та відновлення втрачених національних святинь, які супроводжуються бурхливою полемікою фахівців та громадськості. Серед противників головним аргументом наводяться положення Венеціанської хартії 1964 року, яка визнає основним видом робіт на пам'ятці – консервацію. Іншим суттєвим аргументом противників є те, що відтворений з руїн об'єкт не має автентичності та не є пам'яткою. Протистояння теорій консервації та цілісної реставрації не є новим явищем в теорії і практиці, сьогодення знову повторює полеміку XIX століття. Але односторонній, взаємовиключний підхід не приносить користі розвитку ані теорії, ані практиці. В рамках такого підходу нівелюються значні досягнення як закордонних реставраторів, так і української реставраційної школи.

Мета дослідження – систематизація практичного досвіду та виявлення сучасних тенденцій в реставрації історичних об'єктів. Дослідження проводиться в рамках НДР кафедри архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища ХНУМГ імені О.М. Бекетова. Застосовані методи дослідження: аналіз літературних джерел та практичного досвіду, натурні спостереження, ретроспективний та порівняльний аналіз, абстрагування та синтез. Об'єкт дослідження – пам'ятки архітектури, на яких проводилися реставраційні заходи, предмет дослідження – реконструктивні та реставраційні заходи, методи та прийоми.

Аналіз літературних джерел та останніх публікацій. Проаналізовані публікації вітчизняних (М. Орленко, Ю. Івашко, С. Под'япольський, Г. Бессонов, Л. Беляєв, Т. Постнікова) та закордонних дослідників (Кантакьюзіно Ш., Брандт С., Сросі G., D'Agostino S.) [1 - 9], які присвячені аналізу практичної реставрації. Основу теоретичних узагальнень дослідження становлять цінні історичні об'єкти архітектури, на яких проводилися реставраційні заходи, проекти реставрації, реконструкції та відтворення архітектурних об'єктів за кордоном та в Україні [16-25].

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз дозволив визначити основні тенденції в реставрації пам'яток архітектури.

Перша тенденція пов'язана з розвитком нової теорії збереження наприкінці ХХ століття (Джеремі С. Уеллс, L. Gibson, J.Pendlebury, J. Schofield, Р. Харрисон, С.Занкетти, П.Розан) [10-15]. Існуюча теорія збереження склалася у другий половині ХХ століття і викладена в Венеціанській хартії 1964 року – міжнародному документі, що закріплює професійні стандарти в галузі охорони та реставрації матеріальної спадщини. Кодифікація принципів та стандартів у галузі охорони історичних споруд дозволила чіткіше позначати цілі та методи реставрації. Головною її метою є максимальне збереження вцілілої частини артефакту в поєднанні з сучасними доповненнями, що маркують реставраційне втручання. Слід відмітити, що це офіційна теорія, яка закріплена законодавчо в міжнародних правових документах ЮНЕСКО та має державно-законодавчий статус у більшості країн. Нову теорію збереження прихильники називають «гетеродоксальною» (або неортодоксальною), на відміну від офіційної, ортодоксальної. Попри відсутність поки ще конкретних методологічних інструментів для практики реставрації, гетеродоксальна теорія має низку фундаментальних відмінностей від офіційної: 1) зосередженість і увага не на матеріальній субстанції, а на людині (антропоцентризм); 2) не підхід «згори до низу», а підхід «знизу вгору», який привертає зацікавлені сторони таким чином, щоб розширити можливості спільноти, де експерти стають фасилітаторами; 3) система цінностей заснована на сучасних соціальних, культурних та особистих

переконаваннях, уявленнях та почуттях широкого кола зацікавлених сторін; 4) значення лежить у теперішньому, а не минулому. У гетеродоксальній теорії, збереження - «це засіб, а не самоціль. Це спосіб збереження та посилення значень об'єкта; це навіть засіб, за допомогою якого виражається оцінка того, що об'єкт символізує» (Муньос Віньяс «Сучасна теорія збереження», 2005 [16]).

Друга тенденція пов'язана з практикою та визначається активною реставрацією об'єктів модерністської епохи. Це переорієнтує проблеми реставрації на два нові напрямки. По-перше, модерністські будівлі, спроектовані в епоху, коли «сучасна» архітектура розглядалася як остаточна відповідь на проблеми технологічного суспільства, коли архітектура проголошувала себе вільною від тягара історії. Ціль полягала в тому, щоб проектувати не пам'ятки, а «машини» для життя і роботи, що серійно випускаються для масового суспільства. По-друге, особлива природа функціоналістського дизайну – «форма слідує за функцією» – часто створювала будівлі, що здавались стійкими до змін, але наразі і ці «машини» потребують адаптивного повторного використання. Особливо питання ускладнюється, коли думки щодо переваг будівлі розходяться, або будівля потребує добудов, перепланування з метою дотримання сучасних вимог комфорту. Тоді реставрація складним чином поєднується з реновацією, реконструкцією та інженерною модернізацією будівель. В США проводяться реставраційні роботи на будівлях видатного архітектора Ф.Л. Райта, наприклад в Чикаго – це Oscar W. Valch House (архітектор Джон Ейфлер, 2006); будинок Фредерика С. Робі (група архітекторів під керівництвом Т. Ганні Харбо, 2000-2019); будинок Артура Девенпорта (архітектор Пол Хардінг, 2004) [17], а також Храм Єдності в Оук-Парке (архітектор Т. Ганні Харбо, 2015-2017). Практика показує, що втручання стають більш активними та часто змінюється структура об'єкта. Будинок Ф.С.Робі використовується як музей, Храм Єдності при реставрації залишив своє первісне призначення. А ось будинок Oscar W. Valch House залишився житловим, але потребував добудов і перепланування для підвищення комфорту і виконання вимог нових мешканців. Теж саме відбулося з шедевром промислової інженерії – терміналом TWA Еро Саарінена (1955-1962). Охоронний статус врятував бетонного птаха від руйнації. Після 18-річного запусіння офіційна пам'ятка Нью-Йорка перетворилася на готель. Видатний с погляду естетики дизайн виявився негнучким, модернізувати будівлю, не порушивши її цілісність, виявилось неможливим.

Третя тенденція – це впровадження інновацій в практику реставрації, пов'язане з використанням інформаційних технологій: віртуальна реконструкція, реставрація живопису, 3D-сканування об'єктів, оцифрування

творів мистецтва; моніторинг стану конструкцій. В основі технології 3D-сканування лежить безконтактне визначення координат окремих точок поверхні вихідного об'єкта за допомогою високоточних лазерних далекомірів. В результаті сканери дозволяють у максимально короткий термін отримати тривимірну електронну модель об'єкта («віртуальну копію»), яка несе в собі інформацію про його розміри та геометричну форму. Поєднання методів лазерного сканування та цифрової фотограмметрії дозволяє отримувати обмірні креслення деталей у будь-яких масштабах, включаючи шаблони 1:1. Так, у липні 2007 р. спеціалістами НВП «Навігаційно-геодезичний центр» було виконано лазерне сканування комплексу Дальніх та Варязьких печер Києво-Печерської Лаври [18]. Мета проекту – створення TIN-поверхні моделі об'єкта, отримання топографічного плану масштабу 1:500, побудова профілів та перерізів печер. Геодезичні роботи проводило ДП «Укргеодезмарк» ВАТ «Київметробуд». Роботи з лазерного сканування виконувались лазерним 3D сканером Leica Geosystems (Швейцарія) - Leica ScanStation, обробка результатів даних сканування – в потужному програмному комплексі Leica Cyclone (рис.1).

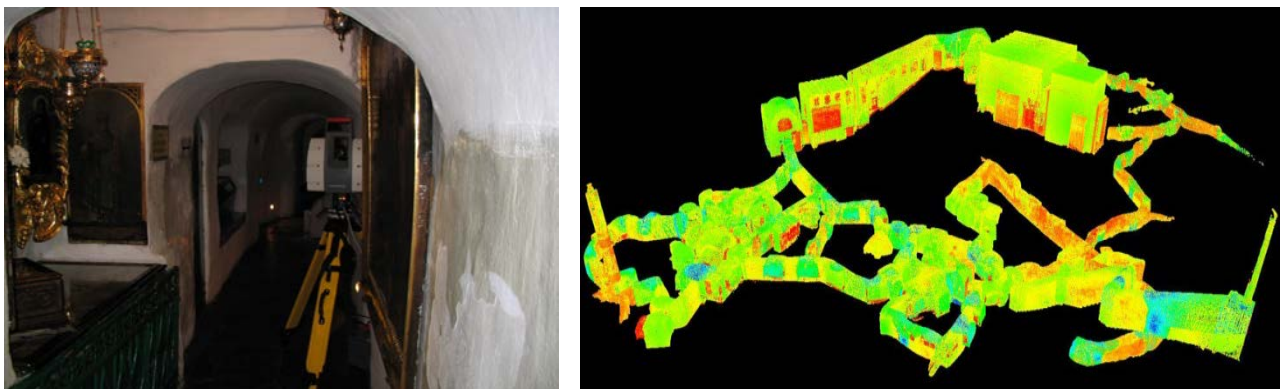
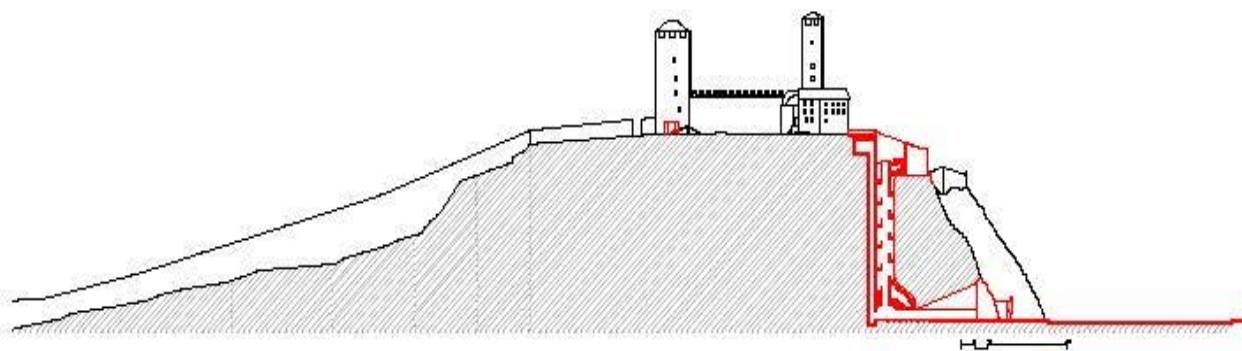

Рис. 1. Лазерне сканування печер Києво-Печерської лаври: процес та модель [18]

Четверта тенденція пов'язана зі зміною цілей адаптивного повторного використання пам'яток на технологічні удосконалення, впровадження «зелених» технологій та формування інклюзивного середовища. У сучасній практиці адаптивного повторного використання архітектурні інтервенції більш активні, здійснюються у нових формах, велика увага приділяється технічній модернізації пам'ятки. Проте все це без шкоди для її цінностей, пріоритетом залишається збереження цінностей спадщини. Класичним прикладом стала реставрація з адаптивним використанням трьох замків міста Беллінцони, Тічіно, Швейцарія. Повну реставрацію замку Кастельгранде було проведено під керівництвом арх. А. Галфетті (1982–1992) з належною повагою до архітектурного характеру, набутого замком протягом століть. Територія замку стала загальноміським парком. Новий вхід у замок, що розташований на

вершині пагорбу, архітектор почав на рівні міста, прямо на площі П'яцца-дель-Соле. Природна клиноподібна щілина в скелі викладена бетоном, веде до куполоподібної ротонди глибоко всередині скелі. Ця напівсфера з бетонними стінами утворює вхідний вестибюль для ліфтів, які піднімають відвідувачів до замку. На шляху руху до ліфту розміщені пандуси для людей з обмеженими можливостями. Аварійні сходи, також бетонні, чітко відокремлені від скелі. Окрім шахти підйомника, є також світловий колодязь, який дозволяє побачити небо через невелике віконце на вершині 40-метрової шахти (рис.2). Всі нові елементи (перила для безпеки, навіси, козирки, стіни, будівлі), виконані в модерністських, скупих формах з використанням бетону, металу та скла, що відрізняє їх від автентичних елементів замку [19,20].

Влаштування ліфту в скелі для підйому у замок

Рис. 2. Реставрація замку Кастельгранде, Швейцарія (1982-1992) [19,20]

П'ята тенденція показує широке розповсюдження наприкінці ХХ століття цілісної реставрації та повного відтворення пам'яток з руїн у історичних формах. Це реставрація Нового музею в Берліні (арх. Д. Чиперфільд, 1997-2009), коли внутрішня структура відновлених частин в цілому відтворює історичну, але в спрощених формах, а в обробці використані бетонні елементи та чітко марковані нові частини. Це відтворення Фрауенкірхе (1993-2005), Дрезден, Німеччина, де обсяг нових елементів значно перевищує обсяг збережених, тобто це новороб з елементами анастілоза. Це відтворення Михайлівського Золотоверхого собору (арх. Ю. Лосицький, 1992-1998) та Свято-Успенського собору Києво-Печерської лаври (арх. О. Граужис, 1998-2000), Київ, Україна. Це реставрації Пропилей (реставратор Тасос Танулас, 1984-2009) та храму Ніки Аптерос (Демосфен Зеро, 1985-2010) у Афінському акрополі та відтворення церкви Марієнкірхе (1980-1998), Франкфурт на Одери, Німеччина та багато інших.

Цікавим прикладом є також поетапна цілісна реставрація Базиліки Сен-Дені, місто Сен-Дені, Франція. Перший етап реставрації включав очищення та реставрацію фасадів, стін барабана, годинника у формі вікна-роzetки. На другу чергу реставрації пам'ятки планується відтворення шпиль собору, втраченого навесні 1846 р. Ще у 1992 р. за ініціативою колишнього мера міста М. Бергло було створено комітет з реконструкції вежі та північного шпиля. Поки він не був демонтований, північний шпиль справді був символом міста Сен-Дені. Організатори проекту забезпечили вивчення технічної здійсненності проекту та варіантів економічних моделей.

Але цей проект відновлення шпиля відразу розподілив спеціалістів та викликав критику (рис.3). Справді, ідентична реконструкція часто заперечується професіоналами в галузі консервації, які вбачають у цьому порушення Венеціанської хартії, заперечення історії та фальсифікацію твору. З цієї точки зору дуже гарячі суперечки супроводжували реконструкцію церкви Богоматері в Дрездені або берлінського замку. В даному конкретному випадку питання ще складніше, просувається проект реконструкції шпиля, що зник майже два століття тому і мав висоту 90 м. Але ідея відтворення шпилю набуває нового імпульсу в День спадщини - 19 вересня 2015 р. Під час відвідування базиліки Сен-Дені президент республіки Франсуа Орланд у супроводі місцевих виборних посадових осіб «висловив інтерес до проекту» і держава дала зелене світло проекту.

Після застережень, зроблених у 2017 р. Національною комісією з історичних пам'яток щодо загальних принципів реставрації та віку демонтажу шпиля, міністр культури О. Азуле запитує додаткові дослідження та ставить три умови: 1) продемонструвати винятковий характер проекту з точки зору соціальної

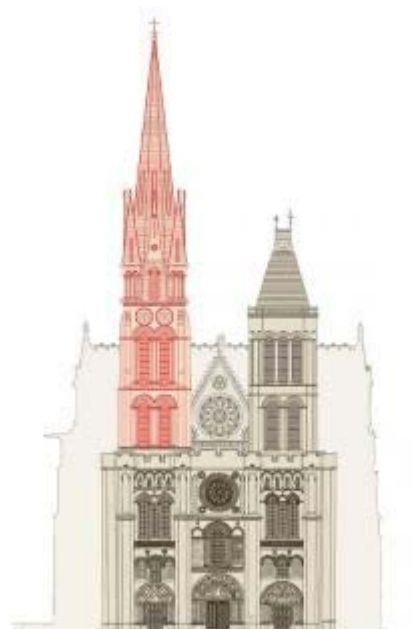
корисності, членства та участі населення; 2) переконатися, що західний масив базилики зможе без пошкоджень витримати будівельний майданчик та вагу відтвореної вежі; 3) самофінансування операції за рахунок надходжень від відвідувань об'єктів та спонсорської допомоги. Планується, що проект буде запусканий у 2022 р. та триватиме десять років, до 2032 р.

Етьєн-Жозеф Буо.
Базиліка Сен-Дені
(близько 1817 р.)

Проект Віолле-ле-Дюк з
реконструкції фасаду церкви

Сучасний проект
відтворення шпилю

Базиліка в її нинішньому стані та цифрова реконструкція собору з північним шпилем
Рис. 3. Проект повторного збирання шпилю Базиліки Сен-Дені
(Сен - Дені, Іль де Франс, Франція) [21-25]

Проект не має заперечень щодо достовірності форм шпилю, адже перед демонтажем шпиля, спричиненим дестабілізацією його конструкції після торнадо 1842, 1843 та 1845 рр., Франсуа Дебре провів виключно повні обстеження та задокументував їх. Ці документи зберігаються у Національному архіві та Медіабібліотеці спадщини. Інші обміри та фіксації були виконані під час операцій з демонтажу, щоб забезпечити максимально точно повторне складання. Ці документи доповнюються численними замальовками, фотографіями та численним відкладеним камінням, яке досі зберігається у задньому саду базиліки.

Згідно з проектом будівельний майданчик базиліки перетворюється на експозиційний простір, де щоліта з 2019 р., публіці пропонуються майстер-класи та зустрічі з майстрами, що працюють над шпилем базиліки Сен-Дені. Щоб виправдати очікування міста і дотримуватися Венеціанської хартії, проект полягає не у відновленні шпиля в Сен-Дені, а в повторному збиранні старого шпиля базиліки з автентичного каміння. Будівельний майданчик, що демонструє старовинні методи обробки каменів, здатний залучити відвідувачів, які бажають зрозуміти особливості та реально побачити середньовічне будівництво. При цьому можливість здійснення проекту без державного фінансування залежить також від історичної адекватності робіт [21-25]. Таким чином, виконуються всі умови міністерства культури Франції.

Цей приклад демонструє також вплив гетеродоксальної теорії збереження на практику і методи роботи. Тут реалізований підхід знизу вгору, відтворення шпилю є ініціативою місцевої громади, діалог між фахівцями і мешканцями виявився плідним і конструктивним. Відтворення шпилю корисно для громади, розвитку культурного потенціалу міста та туризму. А у супроводі наукового комітету високого рівня у цьому проекті знайдено засоби та методи роботи, які принесуть користь і традиційним реставраціям.

В міжнародному законодавстві визнається правомірність цілісної реставрації лише для пам'яток, які отримали руйнування і втрати в даний час. Але, окрім історичної, об'єкти мають також і соціальну, містобудівну, культурну, ідеологічну, художню та інші цінності, котрі визначають доцільність їх відтворення. Також навколо цих об'єктів, створюється нова історія, в тому числі й історія реставрації. Це яскраво демонструє Михайлівський Золотоверхий собор у Києві, при виконанні проекту якого застосовувався унікальний метод відтворення за фотографією, в якому у листопаді 2013 знайшли прихисток майданівці, переховувались мітингувальники та розгортався їх тимчасовий штаб. 11 грудня 2013 р. дзвони Михайлівського Золотоверхого монастиря зібрали безліч киян та жителів інших

міст на захист Майдану. Тимчасово переривалася історія конкретної споруди, але продовжується історія нації, міста та країни.

Висновки. В ході дослідження визначені тенденції у сучасній реставрації: поява *гетеродоксальної (або неортодоксальної)* теорії збереження спадщини, використання інноваційних інформаційних технологій для відтворення та проектування, активна реставрація об'єктів модернізму, зміна цілей адаптивного повторного використання пам'яток, широке поширення цілісної реставрації та повного відтворення об'єктів з руїн.

Важливе значення має тут нова теорія збереження спадщини. Вона показує проникнення у реставрацію філософії постмодернізму, кардинальним чином змінюючи політику, стратегії, методи та етику реставрації історичних пам'яток. Для збереження пам'яток і об'єктів культурної спадщини застосовуються широкий спектр методів і заходів: ремонт, консервація пам'яток архітектури та архітектурних руїн, реставрація пам'яток архітектури, відтворення пам'яток з руїн, реконструкція пам'яток архітектури, реституція.

Практика показує, що кожен з об'єктів відрізняється унікальним існуючим станом, ступенем збереженості, історією, цінністю тощо і заходи щодо збереження пам'ятки зазвичай це складний комплекс методів, що можуть включати одночасно і консервацію, і ремонт, і реставрацію, реконструкцію і реституцію як окремих елементів, так і систем об'єкту, а також повне відтворення пам'яток з руїн.

Стан сучасної реставрації – це не застиглий стан, а процес, що постійно розвивається. Навіть коли будуть створені досконаліші прилади, що озброять реставраторів інформацією, яка дозволяє ставити безпомилкові діагнози в лікуванні пам'яток архітектури, значення «людського фактора» та вибір домінуючого фактора в системі цінностей пам'ятки залишаються найважливішими елементами процесу збереження об'єктів культурної спадщини.

Список джерел:

1. Консервація і реставрація пам'яток архітектури: методичний посібник. Під ред. М.І. Орленко. – Київ, Укрреставрація, 1996. – 586 с.
2. Орленко Н. Задачи реставрационной науки в современных условиях/ Н. Орленко. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://elima.ru/articles/?id=763>
3. М.І. Орленко. Проблеми та методи реставрації пам'яток архітектури України (XI–поч. XX ст.): дис.... докт. архіт.: захищ. 04.05. 18/Орленко Микола Іванович.– К., 2018.– 472 с.
4. Mykola Orlenko, Yulia Ivashko, Justyna Kobylarczyk, Dominika Kusnierz-Krupa. Ways of revitalization with the restoration of historical industrial facilities in large cities. The experience of Ukraine and Poland/ Mykola Orlenko, Yulia Ivashko, Justyna Kobylarczyk, Dominika Kusnierz-Krupa // International Journal of Conservation Science. – Volume 11, Issue 2, April-June 2020. – 433–450 p.
5. С.С. Подъяпольский, Г.Б. Бессонов, Л.А. Беляев, Т.М. Постникова. Реставрация

памятников архитектуры. – М., Стройиздат, 1988. – 264с.

6. Кантакьюзино Ш., Брандт С. Реставрация зданий [пер. с англ. А. Г. Раппапорта; под ред. О. И. Пруцына]. – М., 1984. – 264 с.

7. Кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів та визначних місць // Пам'ятки України, 1999. – № 1. – С.98-100.

8. Croci G. The Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage/ G.Croci. - WIT Press, 1998. – 272 p.

9. D'Agostino S. Conservation and Restoration of Built Heritage. A History of Conservation Culture and its More Recent Developments/ Salvatore D'Agostino. – CRC Press, 2021. – 168 p.

10. Wells, J. C. (2010). Authenticity in more than one dimension: Reevaluating a core premise of historic preservation. *Forum Journal*, 24(3), 36-40.

11. Wells, J. C. Conservation today. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://heritagestudies.org/index.php/conservation-today/>

12. Gibson, L. & Pendlebury, J. (Eds.), (2009). Valuing historic environments. Surry and Burlington: Ashgate Publishing.

13. Schofield, J. (2014). *Who needs experts? Counter-mapping cultural heritage*. Farnham: Ashgate

14. Harrison, R. (2013). *Heritage: Critical approaches*. New York: Routledge.

15. Zancheti, S. M., & Rosane, P. L. (2012). Dynamic integrity: A new concept to approach the conservation of historic urban landscape (HUL). In *Textos para discussão no. 53* (pp. 1–11).

16. Muñoz Viñas, S. (2005). *Contemporary theory of conservation*. Amsterdam: Elsevier.

17. Frank Lloyd Wright Restorations: Three Projects and Perspectives on Preservation – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.curbed.com/2016/3/24/11299496/frank-lloyd-wright-restorations-three-projects-and-perspectives-on>

18. Сканирование Киево-Печерской Лавры. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://ngc.com.ua/info/skanirovaniye-kiyev-pe>

19. http://www.bellinzonaunesco.ch/castelliunesco/en/castelli_e_mura/castelgrande.asp

20. Friedbert Kind-Barkauskas, Bruno Kauhsen, Stefan Polónyi and Jörg Brandt. Concrete Construction Manual, <https://doi.org/10.11129/detail.9783955531638.210>

21. La façade occidentale et l'horloge. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourisme93.com/basilique/la-facade-occidentale-et-l-horloge.html>

22. Basilique Saint-Denis Les re-bâisseurs de cathédrale. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lejsd.com/node/14672>

23. La flèche de Saint-Denis reconstruite sous conditions/ ARCHITECTURE// Par Florence Evin – [Електроний ресурс]. – https://www.lemonde.fr/architecture/article/2017/02/16/la-fleche-de-saint-denis-reconstruite-sous-conditions_5080482_1809550.html

24. François Hollande à Saint-Denis pour soutenir la reconstruction de la flèche de la basilique – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.la-croix.com/Culture/Francois-Hollande-Saint-Denis-pour-soutenir-reconstruction-fleche-basilique-2017-03-12-1200831264>

25. Une flèche à l'horizon pour la basilique Saint-Denis/ Élodie Maurot – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.la-croix.com/Culture/fleche-lhorizon-basilique-Saint-Denis-2018-03-18-1200921742>

доктор архитектуры, профессор **Осыченко Г.А.**,
Харьковский национальный университет
городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РЕСТАВРАЦИИ ПАМЯТНИКОВ АРХИТЕКТУРЫ

В статье рассмотрен современный опыт реставрации объектов архитектурного наследия разных типов, проведена систематизация и выделены современные тенденции реставрационных мероприятий на памятниках архитектуры.

Ключевые слова: реставрация; памятники архитектуры; современные тенденции; фрагментарная реставрация; целостная реставрация; гетеродоксальная теория сохранения.

doctor of architecture **Halyna Osychenko**,
professor of the department of architecture
of buildings and design of the architectural environment,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

MODERN TRENDS IN THE RESTORATION OF ARCHITECTURAL MONUMENTS

The article considers the modern experience in the restoration of objects of architectural heritage of various types, systematization is carried out and current trends in restoration activities on architectural monuments are highlighted. Among the trends are: the emergence of a heterodox theory of heritage conservation, the use of innovative information technologies for reconstruction and design, the active restoration of objects of modernism, a change in the goals of adaptive reuse of monuments, the widespread use of holistic restoration and the complete reconstruction of objects from ruins.

A new theory of heritage conservation is important. It shows the penetration into the restoration of the philosophy of postmodernism, radically changing the policy, strategies, methods and ethics of the restoration of historical monuments.

Keywords: restoration; architectural monuments; modern trends; fragmentary restoration; holistic restoration; heterodox theory of preservation of monuments.

REFERENCES

1. Konservaciya i restavraciya pam'yatok arhitekturi: metodichnij posibnik.

- Pid red. M.I. Orlenko. – Kiïv, Ukrrestavraciya, 1996. – 586 s. {in Ukrainian}
2. Orlenko N. Zadachi restavracionnoj nauki v sovremennyh usloviyah/ N. Orlenko. – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://elima.ru/articles/?id=763> {in Russian}
 3. M.I. Orlenko. Problemi ta metodi restavracii pam'yatok arhitekturi Ukraïni (XI –poch. XX st.): dis.... dokt. arhit.: zahishch. 04.05. 18/Orlenko Mikola Ivanovich.– K., 2018.– 472 s. {in Ukrainian}
 4. Mykola Orlenko, Yulia Ivashko, Justyna Kobylarczyk, Dominika Kusnierz-Krupa. Ways of revitalization with the restoration of historical industrial facilities in large cities. The experience of Ukraine and Poland/ Mykola Orlenko, Yulia Ivashko, Justyna Kobylarczyk, Dominika Kusnierz-Krupa // International Journal of Conservation Science. – Volume 11, Issue 2, April-June 2020. – 433-450 p. {in English}
 5. S.S. Pod"yapol'skij, G.B. Bessonov, L.A. Belyaev, T.M. Postnikova. Restavraciya pamyatnikov arhitektury. – M., Strojizdat, 1988. – 264s. { in Russian}
 6. Kantak'yuzino SH., Brandt S. Restavraciya zdaniy [per. s angl. A.G. Rappaporta; pod red. O.I. Prucyna]. – M.,1984. – 264 s. {in Russian}
 7. Kodeks etichnih principiv ohoroni j restavracii pam'yatok, ansambliv ta viznachnih misc' // Pam'yatki Ukraïni, 1999. – № 1. – S.98-100 {in Ukrainian}.
 8. Croci G. The Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage/ G. Croci. - WIT Press, 1998. – 272 p. {in English}
 9. D'Agostino S. Conservation and Restoration of Built Heritage. A History of Conservation Culture and its More Recent Developments/ Salvatore D'Agostino. – CRC Press, 2021. – 168 p. {in English}
 10. Wells, J.C. (2010). Authenticity in more than one dimension: Reevaluating a core premise of historic preservation. Forum Journal, 24(3), 36-40. { in English}
 11. Wells, J.C. Conservation today. - [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://heritagestudies.org/index.php/conservation-today/> {in English}
 12. Gibson, L. & Pendlebury, J. (Eds.), (2009). Valuing historic environments. Surry and Burlington: Ashgate Publishing. {in English}
 13. Schofield, J. (2014). Who needs experts? Counter-mapping cultural heritage. Farnham: Ashgate {in English}
 14. Harrison, R. (2013). Heritage: Critical approaches. New York: Routledge. {in English}
 15. Zancheti, S.M., & Rosane, P. L. (2012). Dynamic integrity: A new concept to approach the conservation of historic urban landscape (HUL). In Textos para discussão no. 53 (pp. 1-11). {in English}
 16. Muñoz Viñas, S. (2005). Contemporary theory of

conservation. Amsterdam: Elsevier. {in English}

17. Frank Lloyd Wright Restorations: Three Projects and Perspectives on Preservation - [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://archive.curbed.com/2016/3/24/11299496/frank-lloyd-wright-restorations-three-projects-and-perspectives-on> {in English}

18. Skanirovanie Kievo-Pecherskoj Lavry. – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://ngc.com.ua/info/skanirovaniye-kiyevo-pe> {in Russian}

19. http://www.bellinzonaunesco.ch/castelliunesco/en/castelli_e_mura/castelgrande.asp {in French}

20. Friedbert Kind-Barkauskas, Bruno Kauhsen, Stefan Polónyi and Jörg Brandt. Concrete Construction Manual, <https://doi.org/10.11129/detail.9783955531638.210> {in English}

21. La façade occidentale et l'horloge. – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.tourisme93.com/basilique/la-facade-occidentale-et-l-horloge.html> {in French}

22. Basilique Saint-Denis Les re-bâtitseurs de cathédrale. – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.lejsd.com/node/14672> {in French}

23. La flèche de Saint-Denis reconstruite sous conditions/ ARCHITECTURE// Par Florence Evin – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: https://www.lemonde.fr/architecture/article/2017/02/16/la-fleche-de-saint-denis-reconstruite-sous-conditions_5080482_1809550.html {in French}

24. François Hollande à Saint-Denis pour soutenir la reconstruction de la flèche de la basilique – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.la-croix.com/Culture/Francois-Hollande-Saint-Denis-pour-soutenir-reconstruction-fleche-basilique-2017-03-12-1200831264> {in French}

25. Une flèche à l'horizon pour la basilique Saint-Denis/ Élodie Maurot – [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.la-croix.com/Culture/fleche-lhorizon-basilique-Saint-Denis-2018-03-18-1200921742> {in French}